

گزارش سالانه-۲۰۲۴

وضعیت آزادی رسانه‌ها و خبرنگاران در افغانستان

Afghanistan **Journalists** Center
مرکز خبرنگاران افغانستان
د افغانستان د خبریالانو مرکز

صفحه

فهرست مطالب

۲	درباره این گزارش.....
۳	پیش‌گفتار.....
۴	خلاصه گزارش.....
۶	روش تحقیق.....
۶	چارچوب حقوقی حق آزادی بیان و آزادی رسانه‌ها در افغانستان.....
۷	دو دستگی اداره حاکم و ابهام در اجرای قانون رسانه‌ها.....
۱۰	کمیسیون رسیدگی به شکایات و تخطی‌های رسانه‌ای و کمیسیون دسترسی به اطلاعات.....
۱۰	کمیسیون رسیدگی به شکایات و تخطی‌های رسانه‌ای.....
۱۱	کمیسیون دسترسی به اطلاعات.....
۱۳	مشکلات اقتصادی رسانه‌ها.....
۱۴	سیاست رسانه‌ای اداره حاکم.....
۱۵	دستورالعمل‌های ابلاغ شده رسانه‌ای.....
۱۹	فشار بر رسانه‌های داخلی و ممنوع بودن کار با رسانه‌های «تبعیدی».....
۲۰	وضعیت زنان شاغل در رسانه‌ها.....
۲۲	آمار نقض حقوق رسانه‌ها و خبرنگاران.....
۲۲	رسانه‌هایی که به طور موقت بسته شدند.....
۲۲	رسانه‌هایی که بسته شدند و زمان بازگشایی آنها مشخص نیست.....
۲۴	بررسی و تحلیل یافته‌های گزارش.....
۲۵	پیشنهادها.....

درباره این گزارش

این گزارش توسط بخش دادخواهی مرکز خبرنگاران افغانستان تهیه شده است و هدف از آن بازتاب مستقل و حرفه‌ای وضعیت آزادی رسانه‌ها و خبرنگاران در کشور است. در این گزارش، وضعیت آزادی رسانه‌ها در ۳۴ ولایت افغانستان در جریان سال ۲۰۲۴ به بررسی گرفته شده است که شامل خلاصه گزارش، آمار رویدادهای نقض آزادی رسانه‌ها و خبرنگاران از جمله حمله‌های هدفمند به رسانه‌ها، خشونت، تهدید و بازداشت خبرنگاران در ولایات کشور می‌شود.

[مرکز خبرنگاران افغانستان](#) به عنوان یک نهاد غیر دولتی و مستقل، تهیه و نشر گزارش‌های سالانه و ویژه را در سال ۲۰۱۴ آغاز کرد و این روند از آن زمان تا اکنون بدون وقفه ادامه داشته است.

پیش‌گفتار

افغانستان قبل از بازگشت دوباره طالبان به قدرت در ۱۵ اگست ۲۰۲۱، از یک جامعه رسانه‌ای پویا و متکثر برخوردار بود که با وجود جنگ و ناامنی گسترده پدید آمده بود. در [قانون اساسی افغانستان](#) مصوب سال ۲۰۰۴ گفته شده است که آزادی بیان از تعرض مصون است. همچنان، در قانون رسانه‌های همگانی کشور که در سال ۲۰۰۸ تصویب شد تصریح شده است که دولت آزادی رسانه‌های همگانی را حمایت و تقویت می‌کند و هیچ شخص حقیقی یا حکمی از جمله دولت و ادارات دولتی نمی‌تواند خارج از چارچوب مشخص شده در این قانون فعالیت آزاد رسانه‌های خبری و یا معلوماتی را منع، تحریم، سانسور یا محدود نموده و یا طور دیگری در امور و نشرات رسانه‌های همگانی و معلوماتی مداخله کند. هر چند در این دوره خبرنگاران در افغانستان به ویژه به دلیل اوضاع ناشی از جنگ و ناامنی با میزان بلند خشونت و تهدید نیز مواجه شدند. یافته‌های مرکز خبرنگاران افغانستان نشان می‌دهد که در جریان این دو دهه افزون بر صدها مورد خشونت علیه خبرنگاران، بیش از ۱۲۰ خبرنگار و کارمند رسانه‌ای بر اثر حمله‌های هدفمند به ویژه رویدادهای منتسب به داعش و طالبان و با در جریان جنگ و درگیری و جرایم مختلف، جان خود را از دست دادند.

اما با فروپاشی حکومت جمهوری، چتر حمایتی رسانه‌های آزاد فرو ریخت و بیش از نیمی از رسانه‌ها از فعالیت بازماندند و صدها خبرنگار و کارمند رسانه کشور را ترک کردند. طبق [پروآورد](#) وزارت اطلاعات و فرهنگ اداره حاکم تا قبل از سقوط نظام جمهوری ۴۰۵ رسانه از جمله رادیو و تلویزیون و نشریه چاپی و آنلاین در این وزارت ثبت شده بود که بر مبنای یک بررسی که نتیجه آن ۱۹ می ۲۰۲۲ اعلام شد، از این تعداد ۱۸۲ رسانه فعال باقی مانده بود. [آخرین آمار رسمی](#) از سوی اداره حاکم در مورد رسانه‌های فعال در کشور ۲۵ مارچ ۲۰۲۴ اعلام شد. خبیب غفران، سخنگوی وزارت اطلاعات و فرهنگ اداره حاکم به «تلویزیون ملی» گفت که در حال حاضر ۲۸۳ رسانه در کشور فعالیت دارد و طی یک سال گذشته ۲۵ رسانه تصویری، شنیداری و چاپی جدید نیز آغاز به فعالیت کرده است.

سازمان [گزارشگران بدون مرز \(RSF\)](#)، ۲۰ اپریل ۲۰۲۱ حدود چهار ماه قبل از سقوط نظام جمهوری اعلام کرد که افغانستان در رده‌بندی جهانی آزادی رسانه‌ها در میان ۱۸۰ کشور جهان در رده ۱۲۲ قرار گرفته است. این سازمان در گزارش اخیرش که ۱۲ دسامبر ۲۰۲۴ نشر شد، افغانستان را در میان بدترین کشورهای جهان برای خبرنگاران قرار داده

است. این گزارش نشان می‌دهد که افغانستان در جریان سه سال زمامداری طالبان از نظر آزادی رسانه‌ها ۵۶ پله سقوط کرده است.

خلاصه گزارش

در این گزارش که روز ۲۶ دسامبر ۲۰۲۴ نشر شد، آمده است که در سال ۲۰۲۴ روند سرکوب آزادی رسانه‌ها در افغانستان در سایه سیاست رسانه‌های مبهم حکومت طالبان با شدت و گستردگی بیشتری ادامه یافت. بنابر این گزارش، در سالی که گذشت دو دستگی در اداره حاکم در رابطه با شیوه برخورد با رسانه‌ها بیشتر از سال ۲۰۲۳ مشهود بود. سخنگویان اداره حاکم و همچنان مقام‌های وزارت اطلاعات و فرهنگ به عنوان نهاد اصلی اداره حاکم در امور رسانه‌ها بر حمایت از رسانه‌ها و اجرایی بودن [قانون رسانه‌های همگانی](#) مصوب دوران حکومت جمهوری که -آزادی رسانه‌ها- را در چارچوب خاصی به رسمیت می‌شناسد و از رسانه‌های آزاد حمایت می‌کند، تاکید می‌کنند. به گفته این مقام‌ها طرح [تعديل قانون رسانه‌ها](#) و قانون دسترسی به اطلاعات که مدت‌ها پیش به رهبری طالبان فرستاده شده بود در مراحل نهایی قرار دارد و قرار است به زودی با «اندکی تغییر» در توشیح شود.

در گزارش مرکز خبرنگاران افغانستان تصریح شده است آنچه که در ۱۲ ماه گذشته رخ داد، بیانگر این است که وضعیت اجرای قانون رسانه‌ها مبهم است و وزارت اطلاعات و فرهنگ به عنوان نهاد اصلی اداره حاکم در امور مرتبط با رسانه‌ها و خبرنگاران به حاشیه رفته است.

برپایه این گزارش هسته سخت قدرت با نگرش به شدت محافظه‌کار سنتی و مذهبی در سال ۲۰۲۴ به روند صدور [دستور العمل‌های رسانه‌ای](#) و اعمال محدودیت برای رسانه‌ها و خبرنگاران با شدت بیشتری ادامه داد. این دسته اکنون از دو بازوی اجرایی قدرتمند یعنی ریاست عمومی استخبارات و وزارت امر به معروف و نهی از منکر برای پیشبرد برنامه‌هایش استفاده می‌کند. در ادامه گزارش آمده است که در سال ۲۰۲۴ با اجرایی شدن [قانون جدید امر به معروف و نهی از منکر](#)، به محاسبان یا پولیس مذهبی اختیارات وسیعی داده شده است و آن‌ها با اتکای به این قانون باید‌ها و نباید‌ها را برای مردم از جمله کارکنان رسانه‌ها تعیین می‌کنند. این محاسبان ضمن نظارت بر کارکرد رسانه‌ها، هرگاه بخواهند مستقیم و یا با همراهی اداره استخبارات علیه رسانه‌ها و خبرنگاران اقدام می‌کنند در حالی که وزارت اطلاعات و فرهنگ اداره حاکم می‌گوید که کمیسیون رسیدگی به شکایات و تخطی‌های رسانه‌ای را که در حکومت جمهوری ایجاد شده بود، احیاء کرده است تا از اقدامات خودسرانه علیه رسانه‌ها و خبرنگاران جلوگیری کند.

در ادامه گزارش آمده است که در سال ۲۰۲۴ ادامه ابلاغ دستور العمل‌های رسانه‌ای به ویژه قانون جدید امر به معروف و نهی از منکر که موضوع ممنوعیت نشر تصاویر زنده‌جان و برخی از محدودیت دیگر را مطرح کرده است، روند سرکوب آزادی رسانه‌ها را وارد مرحله تازه و پیچیده‌ای کرده است.

یافته‌های این گزارش نشان می‌دهد که مقام‌های اداره حاکم در سال ۲۰۲۴ دست‌کم [۷ دستور العمل تازه](#) به رسانه‌ها ابلاغ کردند در حالی که شمار این دستور العمل‌ها در سال ۲۰۲۳، چهار مورد بود. ممنوعیت تصویربرداری و مصاحبه تصویری سولان محلی با رسانه‌ها در ولایت قندهار که سپس به دیگر ولایات گسترش یافت و تا پایان سال در ولایت‌های تخار، بادغیس، هلمند و ننگرهار به طور رسمی به اجرا درآمد. همچنان، ممنوعیت تماس تلفنی دختران/زنان با رسانه‌ها در ولایت خوست، ممنوع شدن نشر تصاویر زنده‌جان که در ماده هفدهم قانون جنجالی امر به معروف و نهی از منکر آمده است، ممنوع شدن پخش زنده برنامه‌ها و یا میزگردهای سیاسی، ممنوع شدن تهیه و نشر برنامه‌های چالشی و یا انتقادی پیرامون قوانین و پالیسی‌های اداره حاکم، ممنوع بودن دعوت از مهمان‌های برنامه‌های رسانه‌ها که از سوی مقام‌های طالبان تائید نشده‌اند، و الزام رسانه‌ها به استفاده از کلمه‌های «شهید» و «شهادت» در بازتاب رویدادهای مرتبط با کشته شدن مقام‌های اداره حاکم از دیگر دستور العمل‌هایی است که در ۱۲ ماه گذشته به رسانه‌ها ابلاغ و اجرایی شد.

پیش از این، از زمان بازگشت دوباره طالبان به قدرت در ۱۵ اگست ۲۰۲۱ تا پایان ۲۰۲۳، مقام‌های اداره حاکم دست‌کم ۱۵ دستورالعمل به رسانه‌ها ابلاغ کرده بودند که طیف وسیعی از امور مرتبط با رسانه‌ها را از جمله منع حضور زنان در رسانه‌های تحت پوشش اداره حاکم از جمله رادیو و تلویزیون ملی، تا ممنوعیت پوشش تظاهرات، ممنوعیت موسیقی، چگونگی حضور و پوشش زنان در رسانه‌ها، ممنوعیت نقش آفرینی زنان در نمایش‌نامه‌ها و برنامه‌های سرگرمی تلویزیونی، ممنوعیت مصاحبه با مخالفان اداره حاکم، ممنوعیت پخش تلویزیون‌های بین‌المللی از طریق رسانه‌های افغانستان، ممنوعیت نشر فلم و سریال، ممنوعیت نقد مسؤلان طالبان، ممنوعیت نشر صدای زنان (هلمند) و ممنوع بودن همکاری با رسانه‌های «تبعیدی» را در برمی‌گیرد.

بجز دستورالعمل ممنوع بودن نشر تصاویر زنده‌جان که در [قانون تازه امر به معروف و نهی](#) از منکر آمده است، در دیگر دستورالعمل‌ها در مورد پیامدهای خودداری خبرنگاران و رسانه‌ها از اجرای آن‌ها چیزی گفته نشده است. با این حال یافته‌های مرکز خبرنگاران افغانستان نشان می‌دهد که خبرنگارانی که این دستورها را نادیده گرفتند، تهدید و یا زندانی شده‌اند و یا رسانه‌هایی که نسبت به آن‌ها بی‌پروایی کردند با اقدام‌های تنبیهی از جمله منع فعالیت موقت یا دائمی مواجه شده‌اند.

در گزارش سالانه مرکز خبرنگاران افغانستان آمده است که [ردیاب آزادی رسانه‌ها](#) در این نهاد در سال ۲۰۲۴ (۱۱ جدی ۱۴۰۲ - ۱۰ جدی ۱۴۰۳)، ۱۸۱ رویداد نقض حقوق رسانه‌ها و خبرنگاران را ثبت کرده است که شامل ۱۳۰ مورد تهدید و ۵۱ مورد بازداشت خبرنگاران می‌باشد. از مجموع رویدادهای تهدید ثبت شده در سال ۲۰۲۴، دست‌کم ۱۸ رویداد ممنوع شدن فعالیت و یا بسته شدن رسانه‌ها بوده است که از آن جمله ۱۴ رسانه تا زمان نشر این گزارش اجازه بازگشایی پیدا نکرد.

موارد ثبت شده نقض حقوق خبرنگاران و رسانه‌ها در سال ۲۰۲۴ به لحاظ کمی نسبت به سال ۲۰۲۳ حدود ۸ درصد افزایش را نشان می‌دهد را نشان می‌دهد. با وجود این، یک تحول مثبت و دلگرم کننده در سال ۲۰۲۴ این بود که هیچ رویداد حمله هدفمند به رسانه‌ها و یا آسیب دیدن کارمندان رسانه‌ها گزارش نشد. در سال ۲۰۲۳، ۱۶۸ رویداد نقض حقوق خبرنگاران توسط مرکز خبرنگاران افغانستان ثبت شد که شامل جان باختن یک خبرنگار و زخم برداشتن ۱۹ خبرنگار دیگر، ۸۷ مورد تهدید و ۶۱ مورد بازداشت خبرنگاران می‌شود.

روش تحقیق

این گزارش وضعیت آزادی رسانه‌ها و خبرنگاران در افغانستان را از ۱ جنوری تا ۳۱ دسامبر ۲۰۲۴ (۱۱ جدی ۱۴۰۲ - ۱۰ جدی ۱۴۰۳) به بررسی می‌گیرد. گزارش سال ۲۰۲۴ بر بنیاد داده‌های ردیاب یا شمارشگر رویدادهای آزادی رسانه‌ها که زیر پوشش بخش دادخواهی مرکز خبرنگاران افغانستان فعالیت دارد، تهیه شده است.

ردیاب آزادی رسانه‌ها، نخستین مرکز ثبت آنلاین رویدادهای نقض آزادی رسانه‌ها و خبرنگاران در افغانستان است که در سال ۲۰۱۴ راه‌اندازی شد و داده‌های آن به صورت آنلاین و به سه زبان فارسی، پشتو و انگلیسی، درج و به نشر می‌رسد. در نشر داده‌ها در ردیاب، ملاحظات امنیتی و مصونیتی خبرنگاران در نظر گرفته می‌شود و به همین خاطر در برخی موارد جزئیات و یا مشخصات رسانه‌ها و یا افراد درج نمی‌شود.

داده‌های ردیاب بر مبنای گزارش‌های نمایندگان مرکز خبرنگاران افغانستان در ولایات مختلف کشور از نقض حقوق خبرنگاران و رسانه‌ها، تهیه می‌شود. افزون بر این، بخش دادخواهی مرکز خبرنگاران افغانستان بر منابع باز از جمله رسانه‌های خبری و حساب‌های خبرنگاران در شبکه‌های اجتماعی نیز نظارت می‌کند و اطلاعاتی را که در مورد نقض حقوق خبرنگاران و یا رسانه‌ها از دست‌اندرکاران رسانه‌ها بدست می‌آورد با افراد و نهادهایی که در مورد این رویدادها آگاهی دارند و معتبر شمرده می‌شوند، بررسی می‌کند و بعد از این‌که مورد تأیید قرار گرفت، ثبت می‌کند. بخش دادخواهی مرکز خبرنگاران افغانستان رویدادهایی را که اعتبار آن‌ها تأیید نشده است، در گزارش درج نکرده است و در عین حال خاطر نشان می‌کند که ممکن است تمام موارد نقض حقوق خبرنگاران و رسانه‌ها در کشور به دلیل ملاحظات امنیتی به این نهاد گزارش نشده باشد و یا مسؤل رسانه و یا خبرنگار آسیب دیده و یا تهدید شده خواسته است رسانه‌ای نشود. در این گزارش جزئیات برخی از رویدادها بخاطر حفظ مصونیت کسانی که حقوق‌شان نقض شده است، بیان نشده است.

چارچوب حقوقی حق آزادی بیان و آزادی رسانه‌ها در افغانستان

حق آزادی بیان در ماده ۱۹ اعلامیه جهانی حقوق بشر و میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی نیز تضمین شده است. افغانستان به عنوان دولت عضو میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی مسؤلیت دارد تا حقوق بشری را ترویج، حفاظت و رعایت کند و اطمینان حاصل کند که تمام افراد جامعه از جمله خبرنگاران می‌توانند از حق آزادی بیان خود استفاده کنند. این مسؤلیت دربرگیرنده ایجاد فضای مناسب که در آن رسانه‌ها بتوانند به گونه مصون و مستقل فعالیت کنند، و همچنین پاسخگو کردن عاملان حمله به کارمندان رسانه‌ها، می‌باشد. قانون اساسی و قانون رسانه‌های همگانی افغانستان با در نظر داشت اصول و احکام دین اسلام و رعایت قوانین و تعهدات بین‌المللی افغانستان از جمله ماده ۱۹ اعلامیه جهانی حقوق بشر و همچنان میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی تهیه شده است.

حق آزادی بیان و آزادی رسانه‌ها در قانون اساسی افغانستان که در حکومت جمهوری در سال ۲۰۰۴ تصویب شد، به رسمیت شاخته شد. در ماده‌ی سی‌وچهارم قانون اساسی افغانستان آمده است: «آزادی بیان از تعرض مصون است. هر افغان حق دارد فکر خود را به وسیله‌ی گفتار، نوشته، تصویر و یا وسایل دیگر، با رعایت احکام مندرج قانون اساسی اظهار نماید. هر افغان حق دارد مطابق به احکام قانون، به طبع و نشر مطالب، بدون ارایه‌ی قبلی آن به مقامات دولتی، بپردازد». وزارت عدلیه اداره حاکم در میانه ماه اگست ۲۰۲۳ اعلام کرد که این قانون لغو شده است.

همچنان، چارچوب حقوقی رسانه‌های آزاد و خبرنگاران افغانستان در قانونی اختصاصی آن-قانون رسانه‌های همگانی- ترسیم شده است. این قانون در سال ۲۰۰۹ تصویب شد و سپس در سال ۲۰۱۵ برخی مواد آن تعدیل و اصلاح شد و در

۱۱ فصل و ۵۵ ماده به نشر رسید. قانون رسانه‌های همگانی از حق آزادی فکر و بیان، رسانه‌های آزاد و مستقل و دسترسی آزادانه به اطلاعات حمایت می‌کند. افزون بر این، در زمینه دسترسی به اطلاعات نیز قانون اختصاصی دسترسی به اطلاعات وجود دارد که از جمله بهترین قوانین موجود در جهان به حساب می‌آید. این قانون در سال ۲۰۱۴ تصویب شد و سپس دو بار در سال‌های ۲۰۱۷ و ۲۰۱۹ تعدیل شد.

GMIC/AFJC

نشست خبری مقام‌های اداره حاکم، «مرکز اطلاعات و رسانه‌های حکومت»، کابل، ۲۲ اگست ۲۰۲۳

دو دستگی اداره حاکم و ابهام در اجرای قانون رسانه‌ها

در سال ۲۰۲۴ رویکرد دوگانه و مبهم اداره حاکم در امور رسانه‌ها و در مجموع آزادی بیان ادامه پیدا کرد و دو دستگی در زمینه اجرای قوانین رسانه‌ای، چگونگی آزادی و حمایت از رسانه‌ها و خبرنگاران بیشتر نمایان شد.

برخوردها با موضوع آزادی رسانه‌ها نشان داد که یک دسته که شامل سخنگوی ارشد، مقام‌های وزارت اطلاعات و فرهنگ و برخی از مقام‌های به اصطلاح «میان‌رو» در بنده اداره حاکم می‌شود، مخالف رویکرد بسیار تند و افراطی با رسانه‌های آزاد و خبرنگاران هستند و دستکم در مواردی دیدگاه خود را در این زمینه به طور آشکار مطرح می‌کنند.

به طور نمونه، شیرمحمد عباس استانکزی معین سیاسی وزارت خارجه اداره حاکم در سمیناری که ۱۸ دسامبر ۲۰۲۴ در اکادمی علوم در کابل زیر نام «نقش رسانه‌ها در استحکام نظام اسلامی» برگزار شد بود، با اشاره به محدودیت‌ها و فشارها بر رسانه‌ها گفت: «انتقادات و محدودیت‌های زیاد بالای آنها هیچ فایده‌ای ندارد، به جز ضرر. بنابراین، درخواست من از حکومت و امارت اسلامی [حکومت طالبان] این است که رسانه‌های ما را تقویت کنند، پشت آن‌ها بایستند و در مسائل جزئی کار را برایشان سخت نکنند و اجازه دهند به مبارزه خود را با رسانه‌های جهان ادامه دهند. این کار زمانی انجام می‌شود که فاصله میان امارت اسلامی و رسانه‌ها به پایان برسد.»

استانکزی افزود: «اگر شخصی به رسانه‌ای می‌آید و در مورد موضوعی صحبت می‌کند، در میزگرد شرکت کرده و یا نظر می‌دهد و از برخی مسائل حکومت [طالبان] انتقاد می‌کند، باید در مقابل آن فرد صبر و حوصله شود. این طور نیست»

که اگر کسی نظر خود را در مورد موضوعی بیان کند مجرم باشد؛ زیرا عقاید متفاوت است و همه افغانستان به یک نظر واحد نیست.»

همزمان با این، حیات‌الله مهاجر فراهی معین نشراتی وزارت اطلاعات و فرهنگ اداره حاکم در این سمینار گفت: «ماه‌یک‌گاه راه تقابل با رسانه‌ها را پیش نگرفتیم. برای رسانه‌ها آدرس مشخص موجود است و دروازه وزارت اطلاعات و فرهنگ به‌عروی رسانه‌های باز است.»

افزون بر این، از نگاه دسته اول، قانون رسانه‌های همگانی مصوب دوران حکومت جمهوری-بجز برخی موارد- اجرایی است و یا طرح تعدیل این قانون که آزادی رسانه‌ها را در چارچوب خاصی به رسمیت می‌شناسد و از رسانه‌های آزاد حمایت می‌کند، با «اندکی تغییر» در مراحل نهایی است و قرار است به زودی از سوی رهبری اداره حاکم توشیح شود.

Zabihullah (@Zabehulah_M33) · Jan 28, 2022

...

۲/۲- چنین کردن سبب رقابت ناسالم بین رسانه می‌گردد.
اگر رسانه‌های مذکور واقعا به گونه رسانه‌های نورمال فعالیت می‌خواهند، باید حواز
های ختم‌شده خود را دوباره تمدید کنند، مالیه‌های سابقه را بپردازند و در چهارچوب قانون
رسانه‌ها به گونه سالم و واقعی فعالیت رسانایی نمایند.

8

26

237

📄

📌

ذبیح‌الله مجاهد سخنگوی اداره حاکم در اکس(توییت سابق) پیامی نشر کرد و از رسانه‌ها خواست بر مبنای این قانون فعالیت کنند.

ذبیح‌الله مجاهد سخنگوی اداره حاکم ۲۸ جنوری ۲۰۲۲ در صفحه اکس(توییت سابق) نوشت که رسانه‌ها باید در [چارچوب قانون رسانه‌ها](#) به گونه سالم فعالیت کنند. مجاهد ۲ فیروری همان سال در نشستی در کابل بر قابل اجرا بودن قانون رسانه‌ها تاکید کرد.

در حالی که بیش از سه سال بازگشت طالبان به قدرت سپری شده است اما [سرنوشت طرح تعدیل شده قانون رسانه‌ها](#) و قانون دسترسی به اطلاعات در سال ۲۰۲۴ نیز مشخص نشد. ذبیح‌الله مجاهد سخنگوی اداره حاکم ۶ جنوری ۲۰۲۴ گفت: «قانون رسانه‌ها ان‌شاءالله عنقریب نهایی می‌شود، در او [قانون رسانه‌ها] وزارت اطلاعات و فرهنگ و نهادهای قانونی مثل وزارت امر به معروف و همچنان وزارت عدلیه، این‌ها کارهای خود را انجام دادند و به خاطر منظوری نهایی رفته [به رهبر طالبان فرستاده شده]، امیدوار هستیم که زود نهایی شود.» افزون بر این، خیرالله خیرخواه سرپرست وزارت اطلاعات و فرهنگ اداره حاکم ۲۴ جون ۲۰۲۴ در نشست خبرنگاران ولایت پکتیا در گردیز مرکز این ولایت گفت که قانون پیشین رسانه‌های همگانی، «با شریعت» و «اصول امارت اسلامی» برابر است و با «اندکی تفاوت»، به زودی توشیح خواهد شد و در اختیار رسانه‌ها قرار خواهد گرفت.

هر چند تا هنوز در زمینه تعدیل این قوانین با خبرنگاران و کارشناسان امور مشورت نشده است و جزئیات تغییرات اندک اعلام شده در قانون رسانه‌ها نیز اعلام نشده است اما [حیات‌الله مهاجر فراهی](#)، معین امور نشراتی وزارت اطلاعات و فرهنگ حکومت طالبان در مورد محتوای طرح تعدیل قانون رسانه‌ها گفت: «در این قانون به سه مورد بیشتر تاکید شده است؛ احترام به ارزش‌های اسلامی، فرهنگ افغانی و منافع ملی کشور.»

مهاجر فراهی ۲۰ دسامبر ۲۰۲۴ در پاسخ به پرسش مرکز خبرنگاران افغانستان که آیا قانون رسانه‌های همگانی حکومت جمهوری تا زمانی که طرح تعدیل این قانون از سوی رهبری طالبان توشیح شود، قابل اجرا و نافذ است؟، گفت: «بله، بجز بعضی از موارد، بسیاری از [بخش‌های] آن.»

اما دسته دوم بیشتر شامل عناصر به شدت محافظه‌کار سنتی و مذهبی می‌شود که مطابق با خط و مشی ملا هیت‌الله آخندزاده رهبر طالبان که در ۱۳ اکتبر ۲۰۲۲ گفت در راستای ایجاد «نظام خالص شرعی» در افغانستان، تمام قوانین و لوایح تصویب شده دو دهه اخیر [قبل از بازگشت دوباره طالبان به قدرت] را بررسی و هیچ موضوع «ناروا» و «غیر اسلامی» را تحمل نخواهد کرد. روند «اصلاح» امور مرتبط با رسانه‌ها را پیش می‌برند و در این زمینه حرف آخر را می‌زنند. فضل‌هادی صاحب‌زاده رئیس قانون‌گذاری وزارت عدلیه اداره حاکم ۱۲ اپریل ۲۰۲۴ گفت تمام قوانین حکومت پیشین لغو شده است.

این دسته بخاطر پیشبرد اقدامات خود از قدرت و توانایی ریاست عمومی استخبارات و وزارت امر به معروف و نهی از منکر استفاده می‌کند.

جامعه رسانه‌ای کشور در سه سال گذشته همواره از دخالت مستقیم ریاست استخبارات و سرکوب آزادی‌ها به ویژه توسط این اداره و وزارت امر به معروف ابراز نگرانی کرده است. ذبیح‌الله مجاهد سخنگوی ارشد نظام حاکم ۱۹ می ۲۰۲۲ سه ماه قبل از آغاز به کار دوباره کمیسیون رسیدگی به شکایات و تخطی‌های رسانه‌ای در واکنش به این نگرانی‌ها گفته بود «از این به بعد اگر کدام تخطی صورت می‌گیرد، از سوی رسانه‌ها یا مربوط به رسانه‌ها بجای این‌که استخبارات یا ارگان‌های دیگر مداخله بکند یا تحقیر و توهین به میان بیاید، کمیسیون تخطی‌ها احیاء شده و عنقریب کار خود را آغاز می‌کند».

یک سال بعد، در ۱ اپریل ۲۰۲۳ ملا خیرالله خیرخواه، سرپرست وزارت اطلاعات و فرهنگ اداره حاکم این نگرانی را مطرح کرد. وی بعد از نشستی با نمایندگان وزارت امور داخله، امر به معروف و نهی از منکر و استخبارات در کابل، از گفتگو بر توافق‌نامه مشترک با این ادارات خبر داد و گفت که بر مبنای آن هر تصمیمی که قرار است در امور رسانه‌ها و خبرنگاران گرفته شود باید وزارت اطلاعات و فرهنگ و کمیسیون رسیدگی به شکایات و تخلفات رسانه‌ای در جریان قرار گیرد و سایر ادارات به گونه مستقیم مداخله نکنند. با وجود این، اختیارات وسیعی که محتسبان یا پولیس مذهبی بعد از نشر قانون امر به معروف و نهی از منکر در ۲۱ اگست ۲۰۲۴ بدست آوردند و باید‌ها و نباید‌ها را برای مردم از جمله کارکنان رسانه‌ها تعیین می‌کنند، وجود و صلاحیت کمیسیون زیر پوشش وزارت اطلاعات و فرهنگ را به حاشیه برده است.

نشست کمیسیون رسیدگی به شکایات و تخطی‌های رسانه‌ای ۲۶ سپتامبر ۲۰۲۴ در وزارت اطلاعات و فرهنگ اداره حاکم برگزار شد. زنان در این کمیسیون حضور ندارند و تمام اعضای آن مرد هستند. عکس: وزارت اطلاعات و فرهنگ

کمیسیون رسیدگی به شکایات و تخطی‌های رسانه‌ای و کمیسیون دسترسی به اطلاعات

کمیسیون رسیدگی به شکایات و تخطی‌های رسانه‌ای

کمیسیون رسیدگی به شکایات و تخطی‌های رسانه‌ای که در زمان حکومت جمهوری مطابق با قانون رسانه‌های همگانی ایجاد شده بود، با بازگشت دوباره طالبان به قدرت در ۱۵ اگست ۲۰۲۱ غیرفعال شد. [عبدالحق حماد](#) از مسولان وزارت اطلاعات و فرهنگ اداره حاکم ۲۲ اگست ۲۰۲۲ گفت که کمیسیون رسیدگی به شکایات و تخطی‌های رسانه‌ای یک روز دیگر و بر مبنای قانون رسانه‌های همگانی آغاز به فعالیت خواهد کرد و نشست نخست آن در ۲۳ اگست ۲۰۲۲ برگزار شد.

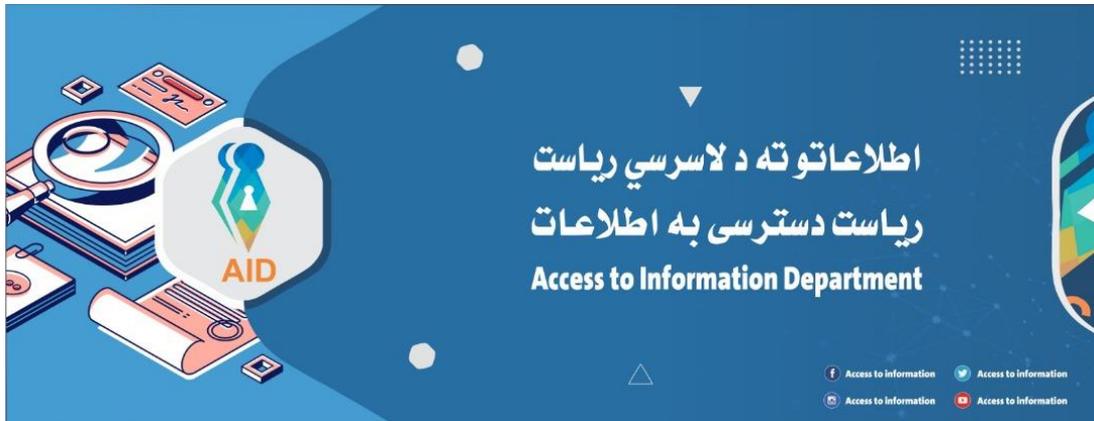
[ترکیب کمیسیون رسیدگی به شکایات و تخطی‌های رسانه‌ای](#) با ۱۱ عضو و در نظر گرفتن حضور زنان به سرپرستی وزیر اطلاعات و فرهنگ در قانون رسانه‌ها مشخص شده است. اما کمیسیون ایجاد شده جدید در اداره حاکم با شمار اعضای بیشتر و بدون هیچ عضو زن شکل گرفته است. این کمیسیون در دو سال گذشته دست‌کم دو بار دستخوش تغییر بوده است و اکنون شمار اعضای آن به ۱۷ نفر می‌رسد که سرپرست وزارت اطلاعات و فرهنگ اداره حاکم، به عنوان رئیس و پنج نفر از مسولان این وزارت، نمایندگان وزارت‌های عدلیه، امر به معروف و اداره استخبارات، نماینده دانشکده ژورنالیسم دانشگاه کابل، چهار نماینده از نهادهای خبرنگاری و سه نماینده از رسانه‌ها به عنوان عضو در آن حضور دارند.

هر چند جزئیات چگونگی شکل‌گیری دوباره این کمیسیون منتشر نشده است و حتی اطلاعات و روایت اعضای آن در این زمینه نیز یکسان نیست. یک عضو این کمیسیون به مرکز خبرنگاران افغانستان گفت: «کمیسیون با درنظرداشت قانون

رسانه‌های همگانی تشکیل شده است و به همان نام مشخص شده در قانون اما با ترکیبی متفاوت و اعضای بیشتر فعالیت دارد.» وی افزود: «چون حکومت قبلی از بین رفته است و ساختار سیاسی نو شکل گرفته است ترکیب کمیسیون نیز با درنظرداشت همین ملاحظات می‌باشد.» بر معلومات وی، بسیاری از امور دیگر مرتبط با رسانه‌ها از جمله چگونگی تاسیس، صدور جواز کار برای رسانه‌های جدید و یا تمدید جوازهای سابق و امتیاز و مالیکیت رسانه‌ها بر مبنای قانون رسانه‌ها صورت می‌گیرد.

اما یک عضو دیگر کمیسیون گفت که بنیاد حقوقی ایجاد دوباره کمیسیون مشخص نیست. وی افزود: «کمیسیون رسیدگی به شکایات و تخطی‌های رسانه‌ای نه بر مبنای قانون رسانه‌ها که به درخواست وزارت اطلاعات و فرهنگ و حکم ریاست‌الوزار [طالبان] ایجاد شده است، چون اگر بر مبنای قانون رسانه‌ها می‌بود نیازی به حکم تازه نبود.» وی افزود: «به ادارات و نهادهای مختلف مکتوب رسمی فرستاده شده بود تا نماینده‌شان را برای عضویت معرفی کنند و اعضای کنونی به این شکل به کمیسیون آمدند و برای یک دوره یک ساله کار خواهند کرد اما تا اکنون طرز‌العمل کاری آن مشخص نیست.»

این عضو کمیسیون رسیدگی به شکایات و تخطی‌های رسانه‌ای گفت که این باور است که در شرایط کنونی وجود آن ضروری است و می‌تواند «تا حدودی» در بهبود وضعیت مؤثر باشد. تا اکنون جزئیات نشست‌های کمیسیون رسانه‌ای نشده است اما گفته می‌شود که بخاطر آزادی شماری از خبرنگاران بازداشت شده و کاهش فشار نهاد‌های امنیتی اداره حاکم بر رسانه‌ها و رسیدگی به مسائل حقوقی آن‌ها تلاش کرده است. با وصف این، در مواردی این کمیسیون نتیجه تصمیم‌هایش را اعلام کرده است که نشان می‌دهد بر خلاف ماهیتش، به ابزاری در جهت سرکوب رسانه‌های آزاد تبدیل شده است. به طور نمونه در ۱۷ اپریل ۲۰۲۴ کمیسیون در نشستی فیصله کرد که جواز تلویزیون‌های خصوصی نور و بریا در کابل به تعلیق درآید. یک روز بعد از این نشست دفاتر هر دو تلویزیون در کابل بسته شد. دلیل این «عدم رعایت اصول خبرنگاری، نادیده گرفتن ارزش‌های ملی و اسلامی و دامن زدن به تعصب قومی، زبانی و سمتی»، اعلام شد؛ اتهامی که از سوی مسؤلان هر دو تلویزیون به شدت رد شد.

کمیسیون دسترسی به اطلاعات

کمیسیون دسترسی به اطلاعات در زمان حکومت جمهوری و بر مبنای قانون دسترسی به اطلاعات در ۳۰ دسامبر ۲۰۱۸ به عنوان یک نهاد مستقل ایجاد و آغاز به کار کرد. کمیسیون مستقل دسترسی به اطلاعات بعد از سقوط نظام جمهوری غیر فعال شد اما بعد از یک تاخیر طولانی در ۱۵ دسامبر ۲۰۲۲ در وزارت اطلاعات و فرهنگ اداره حاکم ادغام شد و اکنون به عنوان ریاست دسترسی به اطلاعات فعالیت می‌کند.

ترکیب ریاست تازه و جزئیات کار آن در زمینه بهبود دسترسی به اطلاعات به دسترس نیست. رحمت الله نریوال، رئیس ریاست دسترسی به اطلاعات در وزارت اطلاعات و فرهنگ اداره حاکم ۷ نوامبر ۲۰۲۴ تأیید کرد که موانعی در زمینه دسترسی به اطلاعات وجود دارد. وی در توجیه این موضوع گفت: «ریاست دسترسی به اطلاعات تمام تلاش خود را می‌کند تا هر گونه مانع دسترسی به اطلاعات را برطرف سازد. قطعاً موانعی وجود خواهند داشت، زیرا اوضاع به همین شکل است. یک نظام با نظام دیگر متفاوت است و هر نظام اصول خاص خود را دارد، بنابراین در دسترسی به اطلاعات تفاوت‌های وجود خواهد داشت، اما تلاش تمام بخش ما تضمین حق دسترسی به اطلاعات است.»

رونامه انیس که تحت پوشش وزارت اطلاعات و فرهنگ اداره حاکم کار می‌کند، ۷ نوامبر ۲۰۲۴ گزارش داد که به منظور بهبود دسترسی به اطلاعات و تقویت رسانه‌ها در بیشتر از سه سال گذشته تلاش‌ها و اقداماتی از طرف ریاست الوزرای اداره حاکم صورت گرفته است. این نشریه به طور نمونه گفته است که در این مدت به منظور گزارش‌دهی در مورد کارکردهای حکومت طالبان به مردم، ۱۲۳ نشست خبری برگزار شده است. بر پایه گزارش انیس، در این مدت تنها از طرف دفتر ریاست الوزرای اداره حاکم حدود ۴۰ نشست به منظور هماهنگی و بررسی مشکلات در زمینه دسترسی به اطلاعات با مسؤلان رسانه‌ها و خبرنگاران، و ۲۴۶ نشست خبری و ۷ کنفرانس بزرگ برگزار شده است. همچنین در این گزارش آمده است که در سه سال گذشته ۵۱۲ بسته ثبت شده خبری توسط سخنگویان ادارات مختلف اداره حاکم تهیه و به رسانه‌ها فرستاده شده است و بیش از ۵۰ مصاحبه اختصاصی با رسانه‌ها صورت گرفته است.

مشکلات اقتصادی رسانه‌ها

بعد از سقوط حکومت جمهوری حدود نیمی از رسانه‌ها به دلایل مختلف از جمله توقف کمک‌های بین‌المللی و محدودیت‌های اعمال شده توسط اداره حاکم بر رسانه‌های آزاد، از فعالیت بازممانند و شمار زیادی از کارمندان با تجربه رسانه‌ای نیز در سه سال گذشته کشور را ترک کردند و این روند ادامه دارد. در حالی که رسانه‌های باقی‌مانده نیز به دلیل اعمال محدودیت‌های اداره حاکم نمی‌توانند برنامه‌های سرگرمی و نمایشنامه‌های مخاطب پسند نشر کنند، از همین رو درآمد ناشی از تبلیغات خود را تا حدود زیادی از دست داده‌اند تا جایی که حتی توانایی پرداخت بدهکاری‌های مربوط به جواز فریکونسی را ندارند.

وزارت مخابرات اداره حاکم ۹ اپریل ۲۰۲۲ اعلام کرد که ۱۳۳ رسانه تا اکنون جواز فریکونسی را تمدید نکرده‌اند و بیش از ۲۰۰ میلیون افغانی به این وزارت بدهکار هستند. این وزارت به رسانه‌های بدهکار هشدار داد چنانچه بخاطر تمدید جواز فریکونسی اقدام نکنند، جواز آن‌ها لغو خواهد شد.

به طور نمونه، ۵ اگست ۲۰۲۴ اداره خدمات مخابراتی وزارت مخابرات (اترا)، جواز فریکونسی ۱۷ رسانه محلی در ولایت ننگرهار را بخاطر نپرداختن بدهکاری، به تعلیق درآورد. یک رادیو و تلویزیون‌های محلی در ننگرهار به عنوان یک ولایت درجه اول، هر سال باید برای تمدید جواز فریکونسی ۱۰۸۰۰۰ (یک صد و هشت هزار افغانی) و همچنان ۲۵ دالر هزینه جانبی بپردازند. در حالی که این مبلغ در ولایات درجه دوم و درجه سوم که کوچکتر هستند، کمتر است اما به گفته منابع بیشتر رسانه‌های محلی از این لحاظ مقروض هستند و میزان قرض‌داری آن‌ها از یک سال تا بیش از ۱۰ سال می‌باشد.

هرچند این رسانه‌ها همچنان به فعالیت خود ادامه می‌دهند اما مدیر مسؤل یک رادیوی محلی در تخار به مرکز خبرنگاران افغانستان گفت که هزینه‌های جانبی ناشی از انواع مالیات و برق نیز زیاد است در حالی که به گفته وی آگاهی‌های تجارتي که به کمک نهادهای بین‌المللی در بخش‌هایی چون صحت، مواد مخدر و صلح به رسانه‌ها داده می‌شد نیز به شکل قابل ملاحظه کاهش یافته است.

به گفته برخی منابع، درخواست‌های زیادی از سوی مسؤلان رسانه‌ها مطرح شد تا هزینه جواز فریکونسی کاهش یابد و به رسانه‌ها فرصت داده شود قروض‌شان را به صورت قسطی به مدت سه سال پرداخت کنند، اما تا اکنون نتیجه مثبتی نداشته است. عنایت‌الله الکوزی سخنگوی وزارت مخابرات اداره حاکم ۲۲ دسامبر ۲۰۲۴ به مرکز خبرنگاران افغانستان گفت که کمیته‌ای برای رسیدگی به این درخواست‌ها تشکیل شده است و قرار است بعد از بررسی و ارزیابی همه جانبه در این زمینه تصمیم بگیرد.

سیاست رسانه‌های اداره حاکم

در صفحه ۷ این گزارش زیر عنوان «دو دستگی اداره حاکم و ابهام در اجرای قانون رسانه‌ها» اشاره شد که دسته‌ای در اداره حاکم که افکار محافظه‌کارتر و به شدت سنتی دارند عامل تشدید محدودیت‌ها و سرکوب آزادی رسانه‌ها در کشور می‌باشد. این دسته بدون توجه به مبانی حقوقی و قانونی داخلی و تعهدات بین‌المللی کشور، در صدد «تطبيق صد درصدی» همه امور از جمله رسانه‌ها به برداشت مورد نظر خود از اسلام هستند تا هنگامی که به گفته باورمندان این نظریه، «نظام خالص شرعی» در کشور شکل بگیرد. برای پیشبرد این روند، در حالی که سخنگویان ارشد و مقام‌های وزارت اطلاعات و فرهنگ اداره حاکم قانون رسانه‌ها را قابل اجرا می‌خوانند و همین دسته مدیریت طرح تعدیل قانون رسانه‌ها و قانون حق دسترسی به اطلاعات را به عهده دارد و همزمان به ابلاغ دستورالعمل‌ها یا فرمان‌های رسانه‌ای ادامه می‌دهند.

یافته‌های [ردیاب آزادی رسانه‌ها](#) در مرکز خیرنگاران افغانستان نشان می‌دهد که مقام‌های اداره حاکم در سال ۲۰۲۴ دست‌کم ۷ دستورالعمل تازه به رسانه‌ها ابلاغ کردند در حالی که از زمان بازگشت دوباره طالبان به قدرت در ۱۵ اگست ۲۰۲۱، دست‌کم ۱۵ دستورالعمل به رسانه‌ها ابلاغ کرده بودند که چهار مورد آن در سال ۲۰۲۳ بود. این [دستورالعمل‌ها](#) طیف وسیعی از امور مرتبط با رسانه‌ها از جمله منع حضور زنان در رسانه‌های دولتی، تا ممنوعیت پوشش تظاهرات، ممنوعیت موسیقی، چگونگی حضور و کار زنان در رسانه‌ها، ممنوعیت نقش آفرینی زنان در نمایش‌نامه‌ها و برنامه‌های سرگرمی تلویزیونی، ممنوعیت مصاحبه با مخالفان اداره حاکم، ممنوعیت پخش تلویزیون‌های بین‌المللی از طریق رسانه‌های افغانستان، ممنوعیت نشر فیلم و سریال، ممنوعیت نقد مسئولان طالبان، ممنوعیت نشر صدای زنان (هلمند) و ممنوع بودن همکاری با رسانه‌های «تبعیدی» را در برمی‌گیرد.

دستورالعمل‌های ابلاغ شده رسانه‌ای

در سال ۲۰۲۴، مقام‌های اداره حاکم دست‌کم هفت دستورالعمل رسانه‌ای به رسانه‌ها ابلاغ کردند که در مقایسه با سال ۲۰۲۳، سه مورد بیشتر است. یافته‌های مرکز خبرنگاران افغانستان نشان می‌دهد که مقام‌های طالبان از زمان بازگشت به قدرت در ۲۱ اگست ۲۰۲۱، دست‌کم ۲۲ دستورالعمل به رسانه‌ها ابلاغ کرده‌اند.

۱- اعلام رسمی ممنوعیت عکاسی و تصویربرداری در نشست‌های مسؤولان محلی قندهار، تخار، بادغیس، هلمند و ننگرهار

ملا شیرین آخند والی سرپرست اداره حاکم در قندهار، ۱۸ فیروزی ۲۰۲۴ در یک نامه رسمی عکاسی و تصویربرداری در نشست‌های رسمی و غیر رسمی مسؤولان محلی را ممنوع کرد. در این دستور خطاب به مسؤولان محلی و نظامی قندهار گفته شده است: «از طریق این نامه به همه شما هدایت داده می‌شود در آینده (پس از این) از عکاسی و تصویربرداری در مجالس رسمی و غیر رسمی خود، بخاطر این‌که ضرر آن از فایده‌اش بیشتر است، خودداری کنید. گزارش‌های کاری خود را به شکل نوشتاری و صوتی به نشر برسانید.» در پی این دستور، خبرنگاران محلی گزارش دادند که مسؤولان اداره حاکم در قندهار از مصاحبه با رسانه‌ها خودداری می‌کنند و به خبرنگاران اجازه نمی‌دهند از آن‌ها عکس بگیرند.

دستور ممنوعیت عکاسی و تصویربرداری و مصاحبه تصویری مسؤولان محلی در کشور برای نخستین بار در ۲۰ فیروزی ۲۰۲۳ از سوی مولوی عبدالاحد طالب والی وقت اداره حاکم در هلمند به خبرنگاران این ولایت ابلاغ شد اما بعد از یک ماه اداره محلی از اجرای آن منصرف شد. با وجود این، بعد از اجرای این طرح در قندهار، ممنوعیت مشابه در تخار (۲۵ سپتامبر)، بادغیس (۲۳ اکتبر)، هلمند (۲۵ اکتبر) و ننگرهار (۱۲ نوامبر) نیز به صورت رسمی اعلام و اکنون اجرا می‌شود.

این ممنوعیت بعد از نشر قانون جدید امر به معروف و نهی از منکر اداره حاکم که در ۲۱ آگست ۲۰۲۴، جنبه قانونی پیدا کرد و گسترده‌تر شد و محتسبان یا پولیس مذهبی اداره حاکم با اتکا به این قانون از جمله هفدهم آن که نشر تصاویر زنده‌جان را ممنوع می‌کند، محدودیت‌ها را افزایش دادند.

۲- ممنوع شدن تماس تلفنی دختران را رادیوها و تلویزیون‌ها در ولایت خوست

عبدالرشید عمری فرماندهی امنیه اداره حاکم در خوست ۲۴ فیروری ۲۰۲۴ در نامه‌ای رسمی، ضمن ممنوع اعلام کردن هر نوع تماس تلفنی دختران با رادیوها و تلویزیون‌های این ولایت، به مسؤلان رسانه‌ها هشدار داد در صورتی که زمینه تماس تلفنی دختران با رسانه‌ها را فراهم کنند، احضار و مورد پیگرد قرار خواهند گرفت. در این نامه آمده است: «بعضی از رادیوهای خصوصی خوست به فساد اخلاقی دامن می‌زنند که مثال خوب آن نشر درس‌های مکاتب و یا برنامه‌های اجتماعی است که در آن دختران زیادی سهم می‌گیرند.» در ادامه نامه آمده است: «با سوء استفاده از همین برنامه‌های درسی و اجتماعی، دختران در وقت رسمی و غیر رسمی با گردانندگان برنامه‌ها تماس‌های غیرمشروع تلفنی برقرار می‌کنند که این نوع تماس‌ها از یک سو جامعه را به سوی فساد اخلاقی سوق می‌دهد و از طرف دیگر خلاف موازین اسلامی می‌باشد.»

در این نامه با بیان این‌که رادیوها و تلویزیون‌های محلی برای نشر برنامه‌های درسی مکاتب از ریاست معارف جواز ندارند، از ریاست اطلاعات و فرهنگ این ولایت خواسته شده بود تا موضوع را به رسانه‌ها ابلاغ کند. فرمانده امنیه خوست در پایان نامه هشدار داده بود در صورتی که رسانه‌های محلی به فراهم کردن زمینه تماس تلفنی دختران با برنامه‌های این رسانه‌ها ادامه دهند، مسؤلان آن‌ها احضار و تحت تعقیب قانونی قرار خواهد گرفت.

در یکی از رویدادهایی که بعد از ابلاغ این دستور رخ داد، نمایندگان سه رادیوی محلی از جمله ناز، اقرا و اولس گگ در ۲۱ اپریل ۲۰۲۴ به اتهام نشر موسیقی و تماس تلفنی با شنوندگان زن توسط اداره امر به معروف احضار و بازداشت شدند و سپس به بازداشتگاه فرماندهی امنیه خوست انتقال گردیدند. این سه گزارشگر بعد از شش روز و سپردن تعهد مبنی بر رعایت اصول مورد نظر اداره امر به معروف، آزاد شدند.

۳- ممنوع شدن نشر تصاویر زنده‌جان

وزارت عدلیه اداره حاکم ۲۱ آگست ۲۰۲۴ اعلام کرد که قانون امر به معروف و نهی از منکر که به اساس فرمان ملا هیت الله آخندزاده رهبر طالبان ترتیب شده است، در ۴ فصل و ۳۵ ماده توشیح شده است و اکنون با نشر در جریده رسمی این وزارت، اجرایی می‌باشد. در ماده هفدهم این قانون به شکل مبهم گفته شده است که به محتسب مسؤلیت داده شده است تا مسؤلین رسانه‌ها را مکلف سازند تا از نشر مطالب مخالف شریعت و مذهب، نشر مطالبی که باعث تحقیر و توهین مسلمان می‌شود جلوگیری کند. در بند دیگری از این ماده به محتسبان اجازه داده شده که مانع نشر مطالبی شوند که عکس‌های ذی‌روح (جان‌دار) در آن باشد.

در ماده چهارم این قانون آمده است که این قانون در تمام ادارات، امکان عمومی و بر اشخاصی که در قلمرو افغانستان اقامت دارند، تطبیق می‌شود. این قانون «اختیارات وسیعی» را به محتسبان (نیروی اجرایی وزارت امر به معروف) می‌دهد. گستردگی احکام به نحوی است که به محتسبان این اجازه را می‌دهد تا بر رفتار، پوشش و ظاهر شهروندان نظارت داشته باشند و بایدها و نبایدها را تعیین کنند. در این قانون محدودیت‌هایی نیز به صورت آشکار و مبهم در نظر گرفته است که می‌تواند کار رسانه‌ها و خبرنگاران و به طور خاص خبرنگاران زن را تحت تاثیر قرار دهد.

افزون بر این، در بند نهم ماده بیست و دوم این قانون، تحت عنوان «منکرات خاص» آمده است که محتسب وظیفه دارد تا از سوء استفاده از تیپ (دستگاه ضبط صدا)، رادیو و سایر اشیاء مانند آن و تهیه و تماشای عکس و فیلم اشیاء ذی‌روح (جان‌دار) در کمپیوتر، موبایل و سایر اشیاء مانند آن جلوگیری کند. همچنان در بند دهم این ماده از صدای زن یا موسیقی

در بیرون از خانه یا مجلس به عنوان عورت (جزو خصوصی بدن) نامبرده شده است که محتسب مکلف به جلوگیری از آن می‌باشد. در بند ۲۲ این ماده از نکتایی (که در رسانه‌ها نیز مروج است)، به عنوان یکی از «نشانه‌های غیر شرعی» نامبرده شده است که محتسب باید از آن جلوگیری کند. محتوای موارد یاد شده نیز مبهم است اما مجازات کسانی که آن‌ها را رعایت نمی‌کنند مشخص شده است.

در ماده بیست و چهارم این قانون آمده است شخصی که به طور علنی عمل منکر را انجام می‌دهد با توجه به معصیت و مرتکب آن به شکل توصیه، ترساندن، تنبیه و تهدید با الفاظ قهرآمیز، ضبط اموال، بازداشت از یک ساعت تا سه روز و جزایی که محتسب آن را مناسب بداند و مختص به محاکم نباشد، مجازات خواهد شد و در صورتی که از این طریق اصلاح نشد، به محکمه معرفی می‌گردد.

در پی نشر قانون امر به معروف و نهی از منکر، تلاش‌های گسترده‌ای برای اجرای آن در سطح کشور صورت گرفته است و به طور خاص پیامدهای جدی بر کار رسانه‌ها و خبرنگاران داشته است. تا پایان سال ۲۰۲۴، ممنوعیت نشر تصاویر زنده‌جان در چهار ولایت قندهار، تخار، بادغیس و هلمند به طور رسمی اعلام شد که باعث بسته شدن تلویزیون‌ها در این ولایات شد. (برای جزئیات بیشتر به بخش آمار نقض حقوق رسانه‌ها و خبرنگاران در صفحه ۲۲ این گزارش مراجعه شود) در ننگرهار هم هر چند ممنوعیت مصاحبه مسئولان محلی با رسانه‌ها اجرا شده است اما ممنوعیت تصاویر زنده‌جان هنوز به گونه رسمی اعلام نشده است. با وصف این، تنها تلویزیون ملی در این ولایت که زیر پوشش اداره اطلاعات و فرهنگ اداره حاکم کار می‌کند بسته شده است که نشان می‌دهد برخی مسائل و فشارهای پشت پرده وجود دارد که مسئولان محلی نمی‌خواهند در مورد آن صحبت کنند.

یافته‌های مرکز خبرنگاران افغانستان نشان می‌دهد که وزارت امر معروف و نهی از منکر روند نظارت از رسانه‌ها را بعد از نشر قانون امر به معروف گسترش داده است و به طور مستقیم و یا در همکاری با ریاست عمومی استخبارات علیه رسانه‌های که وجود «منکر» در آن تشخیص دهد اقدام می‌کند. به طور نمونه، در روز ۴ دسامبر ۲۰۲۴ نمایندگان امر به معروف به صورت مشترک با نیروهای استخبارات ناگهانی به دفتر تلویزیون آرزو یورش بردند. استخبارات هفت تن از کارمندان این رسانه را بازداشت کرد و نماینده امر به معروف با اضافه کردن برچسبی رسمی، دفتر تلویزیون را بست. در سه رویداد دیگر که ۳ نوامبر ۲۰۲۴ همزمان در خوست رخ داد، کارمندان امر به معروف دفاتر سه رادیوی خصوصی محلی از جمله غرغشت، ژمن و لونگ را به اتهام نشر موسیقی در پس زمینه برنامه‌های‌شان بستند. (به بخش آمار نقض آزادی رسانه‌ها در صفحه ۲۲ این گزارش مراجعه شود)

۴- ممنوع شدن نشر برنامه‌های زنده از رسانه‌ها

۵- ممنوعیت دعوت از کارشناسانی که نامشان در فهرست مورد تأیید اداره حاکم نیست

۶- ممنوعیت به چالش کشیدن قوانین، پالیسی‌ها و تصمیمات اداره حاکم

وزارت اطلاعات و فرهنگ اداره حاکم ۲۱ سپتامبر ۲۰۲۴ در نشست با مسئولان برخی از رسانه‌ها در کابل، دستورالعمل‌های تازه را به آنان ابلاغ کرد که مطابق با آن نشر برنامه‌های سیاسی به طور زنده و برنامه‌هایی که قوانین و پالیسی حکومت طالبان و مسئولان آن را نقد می‌کند، ممنوع می‌باشد. افزون بر آن رسانه‌ها نمی‌توانند با کسانی که مورد تأیید حکومت طالبان نیست، گفتگو کنند.

مسئولان شماری از رسانه‌ها در کابل به مرکز خبرنگاران افغانستان گفتند که به وزارت اطلاعات و فرهنگ دعوت شدند و در جلسه‌ای که حدود یک ساعت طول کشید، دستوری ۸ ماده‌ای به آنان ابلاغ شد. در این دستور، سه ماده (۱، ۲، ۵) آن محدودیت‌های تازه را ابلاغ می‌کند و تصریح شده است که مسئولان رسانه‌ها و گردانندگان (مجریان) برنامه‌های تلویزیونی مکلف هستند آن را اجرا کنند:

- (۱) گفتگوها (بحث‌ها) باید ثبت شوند و نباید به صورت زنده باشند؛
- (۲) کارشناسان باید مطابق با فهرست جدید خواسته شوند، دعوت از کسانی که نامشان در این فهرست موجود نیست، ممنوع است؛
- (۳) برای دعوت کسی که اسم آن در فهرست نیست، از ریاست نظارت بر رسانه‌ها (وزارت اطلاعات و فرهنگ) اجازه گرفته شود؛
- (۴) صبح هر روز فهرست برنامه‌ها و مهمانان بحث‌های سیاسی با ریاست نظارت بر نشریات شریک ساخته شود و بعد از تایید این ریاست، برای اجرای برنامه اقدام شود؛
- (۵) به چالش کشیدن قوانین، پالیسی‌ها و تصامیم نظام [حکومت طالبان] و همچنان انتقاد بدون ثبوت از مسئولان ممنوع می‌باشد.
- (۶) مسؤل رسانه، اداره رسانه، گرداننده و ویراستار (ایدیوور) برنامه‌ها مکلف هستند تا بعد نشر برنامه (ثبت شده)، نقاط ضعف، موضوعات حساسیت بر انگیز، انتقادهای صورت گرفته به امارت اسلامی [حکومت طالبان] و مسؤلان آن را حذف کنند؛
- (۷) در صورت تخلف از نکات فوق، رئیس عمومی رسانه، مسؤل نشر، گرداننده برنامه، ایدیوور (تهیه کننده/ویراستار) و کارشناس سیاسی [مهمان برنامه]، متخلف شناخته می‌شوند و با آن‌ها مطابق با اصول برخورد خواهد شد؛
- (۸) اشتباه نشراتی و رسانه‌ای باید به شکل رسانه‌ای جبران شود.

مرکز خبرنگاران افغانستان به فهرست مورد اشاره این دستورالعمل نیز دسترسی پیدا کرده است که شامل ۶۸ نفر می‌شود. گفته می‌شود یک روز قبل از این نشست موضوع به صورت شفاهی به رسانه‌ها در کابل ابلاغ شد و از مسؤلان رسانه‌ها خواسته شد تا آن را اجرا کنند. قابل یادآوری است که در رابطه به دستور ممنوعیت برنامه‌های زنده استثنا هم وجود داشته است. بررسی‌های مرکز خبرنگاران افغانستان نشان می‌دهد که در مواردی، برخی از تلویزیون‌ها با رعایت «خطوط سرخ» مورد نظر اداره حاکم به نشر برنامه زنده ادامه دهند.

در حالی که رسانه‌ها به دلیل محدودیت‌های اعمال شده، بیشتر از پیش بر برنامه‌های با محتوای دینی روی آورده‌اند، اما حتی در انتخاب عالمان دین و یا کارشناسان دینی برای برنامه‌های خود آزادی عمل ندارند. مدیر مسؤل یکی از رادیوها به مرکز خبرنگاران گفت که حتی به دلیل دعوت از علما و یا کارشناسان دینی که نظری متفاوت با روایت مورد نظر مقام‌های طالبان در مسائل فقهی دارند، تهدید شده است. وی گفت به طور نمونه به ما می‌گویند که فلانی «سلفی» و یا «وهابی» بود و نباید در برنامه حضور می‌داشت.

۷- الزام به «شهید» خواندن مقام‌های کشته شده اداره حاکم

در سال ۲۰۲۴ فشارها بر رسانه‌ها برای به کار بردن کلمه «شهید» به کشته شدگان اداره حاکم به ویژه مقام‌های آن رو به افزایش بوده است. این موضوع بعد از کشته شدن خلیل الرحمان حقانی وزیر امور مهاجرین اداره حاکم در کابل برجسته شد. مسؤلان برخی از رسانه‌ها در کابل به مرکز خبرنگاران افغانستان گفتند که از سوی وزارت اطلاعات و فرهنگ و اداره استخبارات در این زمینه زیر فشار قرار گرفتند و حتی برخی از این رسانه‌ها متن خبرهای نشر شده خود را دوباره ویرایش و کلمه شهید را اضافه کردند. افزون بر این برخی منابع به مرکز خبرنگاران افغانستان گفتند که رسانه‌ها برای کاربرد عناوین و القاب مذهبی و یا تشریفاتی برای مقام‌های اداره حاکم از جمله لقب «امیرالمؤمنین» برای ملا هبت‌الله آخندزاده رهبر آن تحت فشار قرار دارند.

فشار بر رسانه‌های داخلی و ممنوع بودن کار با رسانه‌های «تبعیدی»

مفهوم «رسانه‌های تبعیدی» در افغانستان بعد از سقوط نظام جمهوری در ۱۵ اگست ۲۰۲۱ که به بازگشت دوباره طالبان به قدرت منجر شد، شکل گرفت. صدها خبرنگار و کارمند رسانه در پی این تحول کشور را ترک کردند و بیشتر آن‌ها در کشورهای غربی پناهنده شدند و شماری از آن‌ها به رسانه‌های خارج از کشور به ویژه رسانه‌هایی که برای افغانستان برنامه تولید می‌کنند، جذب شدند. در بیشتر از سه سال گذشته که فضای کار آزاد رسانه‌ای در افغانستان به مرور بسته‌تر شده است، تلاش‌ها در بیرون از کشور برای ایجاد رسانه‌های آزاد در تبعید بیشتر شده است. بیشتر این رسانه‌ها به شکل نشریه‌های آنلاین فعالیت دارند و تعدادی تلویزیون هم به این مجموعه که به طور پراکنده و بیشتر در کشورهای اروپایی، امریکا و یا کانادا مستقر هستند، اضافه شده است. این رسانه‌ها با توجه به محدودیت‌های موجود در کشور نمی‌توانند مجوز فعالیت از نهادهای حکومت طالبان بدست آورند اما خبرنگارانی هستند که در داخل کشور با آن‌ها همکاری می‌کنند و این همکاری به دلیل تهدیدها و خطرهای موجود به طور پنهانی صورت می‌گیرد. در این میان رسانه‌هایی هم هستند که قبل از سقوط نظام جمهوری در افغانستان ایجاد شده بود و فعالیت داشتند اما با خروج تیم‌های مدیریتی این رسانه‌ها و شماری از کارمندان‌شان از کشور، به طور قانونی در کشورهای دیگر ثبت شدند و از آنجا کارشان را ادامه دادند.

یافته‌های مرکز خبرنگاران افغانستان نشان می‌دهد که به خبرنگاران در تمام ولایات کشور در مورد همکاری با رسانه‌های به اصطلاح تبعیدی از جمله تلویزیون افغانستان اینترنشنال، تلویزیون آمو و نشریه‌های هشت صبح و اطلاعات روز هشدار داده شده است. مقام‌های طالبان مدعی هستند که این رسانه‌ها علیه اداره حاکم در کشور تبلیغ می‌کنند. به طور نمونه ۹ می ۲۰۲۴ کمیسیون رسیدگی به شکایات و تخطی‌های رسانه‌ای از کارشناسان، تحلیل‌گران و خبرنگاران خواست تا از شرکت در بحث‌های رادیو و تلویزیون افغانستان اینترنشنال و «هر نوع همکاری» با این رسانه مستقر در لندن خودداری کنند. این کمیسیون همچنین افغانستان اینترنشنال را به «عدم‌بهره‌مندی» متهم کرد که فرصتی را برای مخالفان حکومت طالبان فراهم می‌کند تا علیه «نظام در افغانستان» صحبت کنند. کمیسیون در عین حال ارائه تسهیلات برای زمینه‌سازی پخش این رسانه در اماکن عمومی را ممنوع کرد. در ۵ سپتامبر ۲۰۲۴ افغانستان اینترنشنال گزارش داد که حکومت طالبان روی پخش ماهواره‌ای این رسانه پارازیت فرستاده تا مخاطبان نتوانند برنامه‌هایش را به درستی دریافت کنند.

بر پایه آمار ثبت شده در ردياب آزادی رسانه‌ها-ی مرکز خبرنگاران افغانستان، دست‌کم ۲۰ تن از مجموع ۵۰ خبرنگار و کارمند رسانه‌ای بازداشت شده در سال ۲۰۲۴، به اتهام همکاری با رسانه‌های تبعیدی بازجویی شده‌اند.

وضعیت زنان شاغل در رسانه‌ها

بیشتر توضیح داده شد که مبنای سیاست رسانه‌ای اداره حاکم، دستورالعمل‌هایی است که در بیشتر از سه سال گذشته به رسانه‌ها ابلاغ شده است. شمار این دستورالعمل‌ها تا اکنون به ۲۲ مورد رسیده است که بر همه کارکنان رسانه‌ها اعمال شده است اما ۵ مورد ویژه زنان بوده است. این دستورالعمل‌ها شامل محدودیت کار زنان در رسانه‌های تحت پوشش اداره حاکم از جمله رادیو تلویزیون ملی، ممنوعیت حضور زنان در نمایش‌نامه‌های تلویزیونی، محدودیت در چگونگی حضور، کار، رفتار و پوشش خبرنگاران زن در رسانه‌ها، ممنوعیت مصاحبه زنان با مردان، ممنوعیت نشر صدای زنان در رسانه‌های هلمند و ممنوعیت تماس تلفنی زنان با رسانه‌ها در خوست می‌شود که تأثیر آن بر دیگر ولایات نیز محسوس بوده است.

در قانون جدید امر به معروف و نهی از منکر برخی محدودیت‌های ویژه زنان از جمله حجاب کامل یا پوشش کامل بدن، سر و صورت و الزام به داشتن محرم یا همراه شرعی در سفرهای دور در نظر گرفته شده است و اجرا می‌شود. از زمان نشر این قانون رانندگان نمی‌توانند برای زنان بدون همراه شرعی مرد خدمات ارائه کنند و زنان بدون همراه شرعی اجازه سفرهای دور را ندارند که این محدودیت‌ها کار را برای زنان دشوارتر کرده است. بر اساس فرمان حجاب معرفی شده توسط وزارت امر به معروف، زنان ملزم به پوشیدن برقع (چادری) یا حجاب سیاه که بدن و صورت را می‌پوشاند، می‌باشند و بدون محرم شرعی بیشتر از ۷۸ کیلومتر نمی‌توانند سفر کنند.

به طور نمونه، یک خبرنگار زن شاغل در یکی از تلویزیون‌های خصوصی در کابل به مرکز خبرنگاران افغانستان گفت که حجاب مورد نظر را رعایت می‌کند و ماسک می‌پوشد و با این وضعیت برای تهیه گزارش بدون محرم به سطح شهر و حتی به ولسوالی‌های کابل می‌رود اما اجازه ندارد بدون همراه شرعی به یک ولایت دیگر برود. به گفته وی در مجموع برخورد مسؤلان امنیتی اداره حاکم در کابل با خبرنگاران به ویژه زنان نسبت به سال‌های گذشته بهتر شده است و او با استفاده از نامه‌ای که فرماندهی امنیه کابل داده است با همکاریانش تردد می‌کنند و می‌تواند بدون مشکل خاصی گزارش تهیه کند و افزون بر این به گفته وی تفکیک خبرنگاران زن و مرد در نشست‌های خبری کمتر شده است.

با وجود این، محدودیت‌ها برای خبرنگاران زن و رفتار تبعیض‌آمیز نسبت به زنان خبرنگار حتی در سطح برنامه‌های بزرگ رسمی همچنان وجود دارد. به طور نمونه، در ۱۹ مارچ ۲۰۲۴ وزارت معارف اداره حاکم از خبرنگاران دعوت کرد که برای پوشش مراسم آغاز سال تعلیمی جدید در کابل شرکت کنند. در دعوت‌نامه نشر شده در وبسایت وزارت معارف آمده بود که نسبت به نبود محل مناسب برای زنان، خبرنگاران زن نمی‌توانند در برنامه شرکت کنند.

در یک تحول تازه در سال ۲۰۲۴، در قانون امر به معروف و نهی از منکر، صدای زنان نیز خصوصی و یا عورت خوانده شده است که نباید در بیرون از خانه شنیده شود. پیش از در ۲۳ جولای ۲۰۲۳ ریاست اطلاعات و فرهنگ ولایت هلمند به رسانه‌های محلی هشدار داده بود که پس از نباید تحت هیچ شرایطی نباید صدای زنان را نشر کنند. محدودیت مشابه به شکل رسمی تا اکنون در ولایتی دیگر اعلام نشده است اما یافته‌های مرکز خبرنگاران افغانستان نشان می‌دهد که محدودیت‌های غیر آشکار بر زنان شاغل در رسانه‌های ولایات افزایش یافته است. به طور نمونه، مدیر مسؤل یک رادیوی محلی در یکی از ولایات شمال کشور ۱۶ جولای ۲۰۲۴ به مرکز خبرنگاران افغانستان گفت که کارمندان اداره امر به معروف به او گفتند نباید صدای زنان را تحت هیچ شرایطی نشر کند؛ حتی اعلان‌های تجارتي و یا صحتی که در آن‌ها صدای زن باشد، و به همین دلیل ناچار شده است رادیو را به مدت یک روز ببندد. هرچند وی گفت که موضوع را با رایزنی در سطح محلی حل کرده است اما احساس می‌کند که اصل مسئله باقی است و با توجه به عورت خوانده شدن صدای زنان در قانون امر به معروف، ممکن است این اتفاق دوباره بیافتد.

نشانه‌هایی وجود دارد که زنان شاغل در رسانه‌های ولایت با محدودیت‌های بیشتری در دسترسی به اطلاعات مواجه می‌باشند. به طور نمونه، ۳ مارچ ۲۰۲۴ مولوی حبیب‌الله حنفی، رئیس امر به معروف و نهی منکر ولایت تخار در دیدار با مسؤلان رسانه‌های محلی هشدار داد که حضور و کار زنان در رسانه‌های این ولایت قابل قبول نیست و این کار نباید صورت بگیرد. درحال حاضر شمار اندکی از زنان با رعایت دستور طالبان مبنی بر نبود مرد در محیط کاری‌شان، در تعدادی از رادیوهای محلی کار می‌کنند اما به دلیل این‌که احتمال دارد با یک مرد «نامحرم» صحبت کنند، اجازه اجرا و یا پیشبرد برنامه به صورت زنده و یا مستقیم را ندارند.

خبرنگار یک رادیو محلی در یکی از ولایات غرب کشور به مرکز خبرنگاران افغانستان گفت که زنان خبرنگار در این ولایت تنها اجازه دارند در برنامه‌های ویژه زنان، شرکت کنند. به گفته وی این گونه محدودیت‌ها، فشارها بر شمار اندکی از زنان باقی‌مانده در رسانه‌های این ولایت را که در یک جامعه به شدت سنتی کار می‌کنند، افزایش داده است.

۱۵ دسامبر ۲۰۲۴ مدیر یک رادیوی محلی در یک ولایت دیگر گفت که یکی مسؤلان ریاست اطلاعات و فرهنگ با ادامه کار دو تن از دختران که به عنوان مجری در این رادیو کار می‌کردند، مخالفت کرد و این دو دختر به دلیل نگرانی امنیتی مجبور به استعفا شدند.

آمار نقض حقوق رسانه‌ها و خبرنگاران

در مجموع دستورالعمل‌های رسانه‌ای که در سال ۲۰۲۴ به موازات قانون رسانه‌ها و قانون دسترسی به اطلاعات به دو شیوه مکتوب و شفاهی به رسانه‌ها ابلاغ شد، همانند سال‌های قبل مبنای برخورد اداره حاکم با رسانه‌ها و خبرنگاران بود.

به جز ممنوعیت نشر تصویر زنده‌جان در قانون امر به معروف و نهی از منکر- در هیچ یک از دستورالعمل‌های رسانه‌ای در مورد پیامدهای خودداری خبرنگاران و رسانه‌ها از اجرای آن‌ها چیزی گفته نشده است، با این حال یافته‌های مرکز خبرنگاران افغانستان نشان می‌دهد که خبرنگارانی که این دستورها را نادیده گرفتند، تهدید و یا زندانی شده‌اند و یا رسانه‌ها با اقدام‌های تنبیهی از جمله منع فعالیت موقت یا دائمی مواجه شده‌اند.

ریاب آزادی رسانه‌ها در مرکز خبرنگاران افغانستان در سال ۲۰۲۴ (۱۱ جدی ۱۴۰۲ - ۱۰ جدی ۱۴۰۳)، دستکم ۱۸۱ رویداد نقض حقوق خبرنگاران را ثبت کرده است که شامل ۱۳۱ مورد تهدید رسانه‌ها و خبرنگاران و ۵۰ مورد بازداشت خبرنگاران می‌شود. موارد ثبت شده نقض حقوق خبرنگاران و رسانه‌ها در سال ۲۰۲۴ در مقایسه با سال ۲۰۲۳ حدود ۸ درصد افزایش را نشان می‌دهد. در عین حال، رویدادهای سال ۲۰۲۴ در مقایسه با سال ۲۰۲۳ از نظر ساختاری و محتوایی و شدت سرکوب نیز به شکل قابل ملاحظه‌ای افزایش یافت. در سال ۲۰۲۴ دستکم ۱۸ رسانه با دستور مستقیم مقام‌های اداره حاکم به شکل موقت و یا دائمی بسته شدند یا به طور غیر مستقیم به دلیل اجرای دستورالعمل‌هایی چون ممنوعیت نشر موسیقی، ممنوعیت تماس تلفنی زنان با رسانه‌ها و یا ممنوعیت گرفتن تصویر و مصاحبه تصویری از فعالیت بازماندند.

رسانه‌هایی که به طور موقت در سال ۲۰۲۴ بسته شدند

- ۱- رادیو لونگ، خوست (۳ تا ۲۲ نوامبر)
 - ۲- رادیو ژمن، خوست (۳ تا ۶ نوامبر)
 - ۳- رادیو غرغشت، خوست (۳ تا ۶ نوامبر)
 - ۴- رادیو نریمان، قلعه نو، ولایت بادغیس (۹ سپتامبر تا ۲۳ سپتامبر)
- رادیوهای لونگ، ژمن و غرغشت به دستور اداره امر به معروف و نهی از منکر بسته شدند. منابع در خوست گفتند که دفتر رادیو لونگ به اتهام تماس تلفنی دختران و وجود موسیقی در پس زمینه برخی برنامه‌هایش و دفاتر رادیوهای ژمن و غرغشت نیز به اتهام استفاده از موسیقی در پس زمینه برنامه‌های آن، بسته شد و هر سه رسانه بعد از سپردن تعهد کتبی مبنی بر رعایت «خطوط سرخ» اداره امر به معروف اجازه فعالیت دوباره بدست آوردند.

رسانه‌هایی که بسته شدند و زمان بازگشایی آنها مشخص نیست

- ۱- تلویزیون خصوصی آرزو-کابل (۴ دسامبر)
- ۲- تلویزیون ملی- ننگرهار (۶ نوامبر)
- ۳- تلویزیون ملی- هلمند (۲۵ اکتبر)
- ۴- تلویزیون خصوصی سیاوون- هلمند (۲۵ اکتبر)
- ۵- تلویزیون ملی- بادغیس (۲۲ اکتبر)

۶- [تلویزیون خصوصی عبور](#) - بادغیس (۲۲ اکتبر)

۷- [تلویزیون ملی- تخار](#) (۱۳ اکتبر)

۸- [تلویزیون خصوصی ماه نو-تخار](#) (۱۳ اکتبر)

۹- [تلویزیون خصوصی ریحان- تخار](#) (۱۳ اکتبر)

۱۰- [تلویزیون ملی-قندهار](#) (۱۴ اگست)

۱۱- [رادیو خصوصی کاوون غگ](#) - مهترلام، لغمان (۱۳ جون)

۱۲- [تلویزیون خصوصی نور](#) - کابل (۱۶ اپریل)

۱۳- [تلویزیون خصوصی بریا-کابل](#) (۱۶ اپریل)

۱۴- یک تلویزیون خصوصی محلی در یکی از ولایات (مشخصات این تلویزیون و جزئیات رویداد به دلیل ملاحظات امنیتی صاحب امتیاز آن درج نشد)

تلویزیون خصوصی آرزو به اتهام دوازه و نشر سرریال‌های خارجی و همکاری با رسانه‌های تبعیدی توسط استخبارات و اداره امر به معروف **بسته شد**. تلویزیون خصوصی **نور** و **بریا** در کابل به دلیل آنچه که تخلف از «اصول رسانه‌ای» خوانده شد، بنابر تصمیم کمیسیون رسیدگی به شکایات و تخلفات رسانه‌ای وزارت اطلاعات و فرهنگ اداره حاکم بسته شد؛ ادعایی که مسؤلان این دو رسانه رد کردند و آن را سیاسی خواندند. **رادیو کاوون غگ** نیز از سوی اداره استخبارات با این ادعا که «مالکیت آن متعلق به دولت است»، بسته شد؛ ادعایی که تا هنوز ثابت نشده است و منابع در کمیسیون رسیدگی به شکایات و تخلفات رسانه‌ای گفتند که این موضوع تحت بررسی قرار دارد. همچنان، مسؤلان شماری دیگر از رسانه‌ها که در جریان دو دهه گذشته به همکاری بین‌المللی ایجاد شدند، به مرکز خبرنگاران افغانستان گفتند که زیر فشار قرار دارند و حتی اداره استخبارات با تمدید جواز کاری یک تعداد از این رسانه‌ها به همین دلیل مخالفت کرده است.

دلیل از فعالیت بازماندن دیگر تلویزیون‌های فهرست بالا-بجز تلویزیون ملی در ننگرهار-، ممنوع شدن نشر تصاویر زنده‌جان بوده است. این ممنوعیت تا پایان سال ۲۰۲۴ به صورت رسمی دست‌کم در چهار ولایت قندهار، تخار، بادغیس و هلمند به طور رسمی اعلام و به اجرا شد. تلویزیون ملی در ننگرهار بعد از این‌که اداره محلی ممنوعیت گرفتن عکس و مصاحبه تصویری مسؤلان و کارمندان اداره حاکم با رسانه‌ها را اعلام کرد، بسته شد و اکنون به شکل رادیو فعالیت دارد. تا اکنون نشر تصاویر زنده‌جان در ننگرهار ممنوع نشده است؛ هر چند ممنوعیت گرفتن عکس و مصاحبه تصویری مسؤلان اداره حاکم در برخی از ولایات پیش زمینه‌ای برای ممنوعیت کامل نشر تصاویر زنده‌جان بوده است که باعث توقف فعالیت تلویزیون‌ها شده است.

با وجود این، تا زمان نشر این گزارش تلویزیون‌های ملی در این ولایات یاد شده، در مواردی گزارش‌های تصویری نشر شده از تلویزیون ملی در کابل را در شبکه‌های اجتماعی باز نشر می‌کردند اما این نگرانی به طور جدی وجود دارد که ممکن است بر مبنای قانون تازه امر به معروف فعالیت تلویزیون ملی در دیگر ولایات و حتی کابل نیز تحت تاثیر قرار بگیرد.

افزون بر فهرست بالا که در دسته موارد تهدید قرار دارد، ریباب آزادی رسانه‌های در مرکز خبرنگاران افغانستان در سال ۲۰۲۴، دست‌کم ۵۰ رویداد بازداشت خبرنگاران و کارمندان رسانه‌ای را ثبت کرده است که از آن جمله دست‌کم ۵ تن از آن‌ها در ولایات غزنی، کابل و بغلان محاکمه و به حبس بین دو تا پنج سال محکوم شده‌اند و در حال سپری کردن دوره

محکومیت خود می‌باشند. مشخصات این افراد به دلیل ملاحظات امنیتی در این گزارش درج نشد. آخرین موارد بازداشت در سال ۲۰۲۴، مربوط به هفت کارمند تلویزیون خصوصی آرزو در کابل می‌شود که ۴ دسامبر رخ داد. این کارمندان با سپردن ضمانت کتبی مبنی بر خارج نشدن از کابل و حضور در محکمه، آزاد شدند اما قرار است جلسه محاکمه آن‌ها بنابر درخواست وزارت امر به معروف و نهی از منکر تا آخر دسامبر ۲۰۲۴ برگزار شود.

بررسی و تحلیل یافته‌های گزارش

آزادی بیان از حقوق اساسی و اساسی‌ترین اصول در تضمین حقوق بشر می‌باشد. این حق به افراد اجازه می‌دهد که نظرات خود را بیان کنند و اطلاعات و ایده‌ها را آزادانه تبادل کنند و رسانه‌های آزاد به آزادی بیان در جامعه کمک می‌کند. افغانستان [چارچوب‌های قانونی](#) برای رسانه‌ها را که حق آزادی بیان و رسانه‌های آزاد را مشخص و حمایت می‌کند، تصویب کرده است. همچنان، حق آزادی بیان در ماده ۱۹ [اعلامیه جهانی حقوق بشر](#) و [میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی](#) نیز تضمین شده است. افغانستان به عنوان دولت عضو [میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی](#) مسئولیت دارد تا حقوق بشری شهروندان خود را ترویج، حفاظت و رعایت کند و اطمینان حاصل کند که تمام افراد جامعه از جمله خبرنگاران می‌توانند از حق آزادی بیان خود استفاده کنند. این مسئولیت دربرگیرنده ایجاد فضای مناسب که در آن رسانه‌ها بتوانند به گونه مصون و مستقل فعالیت کنند و همچنین پاسخگو کردن عاملان حمله به کارمندان رسانه‌ها، می‌باشد.

در حالی که مقام‌های اداره حاکم در سال ۲۰۲۴ حمایت از آزادی رسانه‌ها و خبرنگاران را بارها تکرار کردند اما یافته‌های این گزارش نشان می‌دهد که حرف و عمل آنان یکی نیست؛ محدودیت‌های کاری بیشتر در ۱۲ ماه گذشته اعمال شد و به درخواست‌ها برای کاهش هزینه‌های سنگین مالیاتی و برق رسیدگی نشده است. افزون بر این، هر چند کلیت قوانین رسانه‌ای به ویژه قانون رسانه‌ها از سوی اداره حاکم پذیرفته شده است و بارها در سه سال گذشته گفته شد که این قوانین با اندکی تغییر به زودی از سوی رهبری طالبان توشیح خواهد شد اما چگونگی این کار مبهم است و در این زمینه با رسانه‌ها و کارشناسان امور مشورت نشده است. انتظار می‌رود با در نظر داشت این شرایط و ادامه ابلاغ دستورالعمل‌هایی محدود کننده رسانه‌های آزاد، تغییرات اندک مورد ادعا در طرح تعدیل این قوانین، بسیار فراتر از آن چه باشد که تا اکنون اعلام شده است. همچنان آمار ثبت شده از نقض گسترده حقوق رسانه‌ها و خبرنگاران توسط مرکز خبرنگاران افغانستان در سال ۲۰۲۴ به هیچ صورت با ادعاهای مقام‌های حاکم همخوانی ندارد.

پیشنهادها

به مقام‌های اداره حاکم:

- دستورالعمل‌های رسانه‌ای که به موازت قانون رسانه‌ها و قانون دسترسی به اطلاعات به رسانه‌ها ابلاغ شده است و آزادی رسانه‌ها و خبرنگاران را به شدت محدود کرده است، لغو شوند؛
- محدودیت‌ها و اقدامات تبعیض‌آمیز علیه زنان شاغل در رسانه‌ها که کار حرفه‌ای آن‌ها و همچنان آزادی خبرنگاران در بازتاب نظرها و وضعیت زنان و کودکان را تحت تاثیر قرار داده است، لغو شود؛
- به روند دخالت نهادهای غیرمسئول مسؤل به ویژه اداره استخبارات و وزارت امر به معروف و نهی از منکر در امور رسانه‌ها و خبرنگاران پایان داده شود؛
- به روند تهدید رسانه‌ها و خبرنگاران و بازداشت دست‌اندرکاران امور رسانه‌ای پایان داده شود و خبرنگاران زندانی هرچه زودتر و بدون قید و شرط آزاد شوند؛
- تدابیر لازم و مشخص برای اطمینان از مصونیت و تامین امنیت خبرنگاران و کارکنان رسانه‌ها به اجرا درآید؛
- هرگونه بازنگری در قوانین رسانه‌ای از جمله قانون رسانه‌ها و قانون دسترسی به اطلاعات و در نظر داشتن معیارهای بین‌المللی و با مشورت با رسانه‌های آزاد و کارشناسان امور صورت بگیرد؛
- در ترکیب اعضای کمیسیون رسیدگی به شکایات و تخطی‌های رسانه‌ای، معیارهای حرفه‌ای و قانونی بدون هرگونه تبعیض در نظر گرفته شود؛
- ساختار مستقل کمیسیون مستقل دسترسی به اطلاعات احیاء شود و اطمینان حاصل شود که این کمیسیون توانمندی اجرای مسؤلیت‌های حرفه‌ای و قانونی‌اش را دارد؛
- برنامه‌های آگاهی‌دهی اختصاصی برای مقام‌ها و سخنگویان نهادهای اداره حاکم در زمینه اهمیت رسانه‌های آزاد و خبرنگاران و همچنان حق دسترسی به اطلاعات برگزار شود؛
- با در نظر داشتن مشکلات جدی اقتصادی رسانه‌ها، بدهکاری مالیاتی رسانه‌ها بخشیده شود و یا حداقل، پرداخت آن در اقساط طولانی مدت در نظر گرفته شود؛
- هزینه‌های تمدید جوازهای متعدد رسانه‌ها به ویژه فرکانسی و نرخ برق متناسب با درآمد رسانه‌ها تنظیم شود؛
- به مانع‌تراشی و کارشکنی‌ها در راستای ایجاد رسانه‌های جدید و یا تمدید جوازها پایان داده شود و به درخواست‌ها در این زمینه مطابق با قانون رسیدگی شود.

به جامعه جهانی و نهادهای بین‌المللی مرتبط:

- به رسانه‌های آزاد و مستقل که بخاطر افزایش محدودیت‌ها و مشکلات اقتصادی آسیب‌پذیر شده‌اند، کمک‌های مالی و تخنیکی ارایه شود اما طوری که به استقلال آن‌ها آسیب نرسد؛
- از برنامه‌های ارتقاء ظرفیت خبرنگاران و کارکنان رسانه‌ها حمایت شود؛
- از زنان شاغل در رسانه‌ها در افغانستان به ویژه از طریق برنامه‌های ارتقاء ظرفیت حمایت شود؛

- روند دادخواهی برای تامین حقوق و آزادی رسانه‌ها و خبرنگاران با مقام‌های اداره حاکم تقویت شود؛
- با خبرنگارانی که بخاطر کارشان تهدید شده‌اند، همکاری صورت بگیرد؛
- از رسانه‌های مستقل و آزاد که در بیرون از کشور و برای افغانستان کار می‌کنند، حمایت شود.

پایان